

מעדני שבת

פרשת צו תשפ"ג

גליון של"ט

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

בגדי שבת

בש"ת רב פעלים (או"ח חלק ד' סי' י"ג) כתב דאין הסנדל או מנעל בכלל הבגדים שחייב האדם להחליף בשבת דאין המנעל בכלל המלבושים, והראיה דברכת מלביש ערומים שנתקנה בשביל מלבושים של האדם לא נכלל בה המנעל אלא תקנו חז"ל ברכה אחרת בשביל הנאת המנעל והיא ברכת שעשה לי כל צרכי.

הכף החיים כתב שמ"מ מידת חסידות להחליף. וכן משמע בפלא יועץ שכתב אפילו חלוק ומכנסיים ומנעלים ואפילו הכובע השוכב בו וכדומה לכל יהיה מיוחד לו לשבת אם אפשר. ומשמע מדבריו שאפי' בגדי השינה יהיו מיוחדים לשבת. ולפי האורחות חיים הנ"ל שהוא כדי שיזכור שהוא שבת ולא יבא לעשות מלאכה זה מובן.

החוט השני (פרק ג') כתב שבגד שלא נועד אלא להציל מהקור ומן הגשמים כגון מעיל וכדומה כיון שאין דרך בני אדם להתכבד בהם אין צריך להחליף לשבת.

האשל אברהם (בוטשאטש) כתב כבוד יום מרובה שייך ג"כ במלבושים שלא לגרע ביום מבליה, וטוב ג"כ להוסיף והטלית גדול הוא תוספות ביום לרבים.

השיח יצחק (קל"ג) כתב שיש להדר בלבישת בגדי שבת אפילו כשהוא בדרך ויורד גשמים.

הרמ"א (רס"ב ג') כתב וילביש עצמו בבגדי שבת מיד אחר שרחץ עצמו, וזהו כבוד השבת. וע"כ לא ירחץ לשבת אלא סמוך לערב, שילביש עצמו מיד.

זמנה במוצאי שבת

המ"ב כתב וילך בהם עד אחר הבדלה. יש שפרשו שמיד אחרי הבדלה יש לפשוט בגדי שבת כדי שלא ילבש בגדי שבת בחול. הכף החיים כתב שבמוצ"ש עד אחרי סעודת מלוה דמלכא. בלקט יושר (עמוד נח) כתוב וזכורני שאינו פושט כל בגדי שבת במוצאי שבת עד שהלך לישן.

בש"ת גור אריה יהודא (או"ח י"ג) מביא מאגודה (שבת סי' קמג) שכתב אהיה דאמר ר' יוסי יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוצאי שבת בציפורי (שבת ק"ח:): יש מפרשים דבטבריא מכבדין בשבת בבגדים בכניסתו ובציפורי מכבדין ביציאתו, לכן יש ללבוש בגדי שבת בכניסת היום עד מוצאי שבת. ומוכח דאין צריך ביציאת היום לכבד בבגדי שבת מגמ' בנדרים (ע"ז). איבעיא להו אי מפירין נדרים בשבת לצורך השבת דוקא או אפילו שלא לצורך, ודייק מדתנן נדרה עם חשיכה מפיר לה עד שלא תחשך, ופירש"י משמע אפי' נדרים שלא לצורך השבת דמסתברא מילתא הואיל ונדרה בשבת עם חשיכה דלאו לצורך השבת נדרה, דאי משום עונג אכילה ושתיה כבר אכלה מבעוד יום, ואי משום תכשיטי שבת נדרה היא שעתא לאו זמן תכשיט הוא דהא משחשיכה רגילים לפשוט תכשיטי שבת, אלא ודאי בנדרה שלא לצורך שבת קא מיירי. הרי להדיא דסמוך לחשיכה רגילים להפשיט תכשיטי שבת ואינו מצוה ללבושם, דאם לא כן אכתי מצינו הפרה לצורך השבת.

והערך שי מוסיף להסביר זאת משום דנסתלקו אז יוסף הצדיק, משה רבנו, ודוד המלך.

הציץ אליעזר (י"ד ל"ד) כתב שאולי הוא דוקא שמשאיר מיהת עליו איזה בגד תחתון המיוחד לשבת.

כתיב (ו, ד) 'ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים', ואיתא בגמ' (שבת ק"ד.) מניין לשנוי בגדים מן התורה שנאמר 'ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים'. ועוד איתא שם (ק"ג.) 'וכבדתו מעשות דרכיך וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול.

עוד דרשה מביא המ"ב (ריש סי' רמב) כתיב 'ומקרא קודש' ופירשו חז"ל בספרא דהיינו לקדשו ולכבדו בכסות נקיה. משמע שיש עוד דין שיהיה בגד נקי.

הרמב"ם (שבת ל' ג') כתב ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה, ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת. החוט השני מדייק ברמב"ם כנ"ל שיש ב' דינים, א' שיהיה בגד נקי, ב' בגד מיוחד לשבת.

יש לדון האם מספיק שיש לו בגד מיוחד לשבת או דלמא בעינן שהוא בגד יותר נאה.

ממה דדרשינן ופשט את בגדיו משמע שמספיק מה שיש לו בגד מיוחד לשבת אבל ממה דדרשינן וכבדתו משמע שצריך דוקא שבגדי שבת הם נאה יותר.

תוס' (ב"ק ל"ז.) מפרשים בשם הירושלמי מה ששור מועד לשבתות ואינו מועד לחול לפי שראה אותם במלבושים נאים לכן חשובים בעינינו נכרים ואינו מכירם. הרי משמע שהם נאים יותר מימי חול, אכן מצאתי שכמה ראשונים שם כתבו שהוא רואה אותם במלבושים נקיים, וא"כ אין ראייה.

אכן ממה שהשו"ע (רס"ב ב') כתב ישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת, ואם א"א לו לפחות ישלשל (פי' ישלשלם כלפי מטה שיהיו ארוכים כמדת העשירים היושבים בביתם) בגדיו למטה דרך כבוד. משמע שלא מספיק שהם מיוחדים אלא צריך שיהיו נאים יותר. וכן מפורש בגר"ז שיחליפנו בבגדים אחרים שהם נאה ממנו.

בספר ארחות חיים להר"א מלוניל ז"ל (ערבי שבתות אות ט') כתב ומחליף בגדי חול ולובש בגדי שבת לכבוד שבת כדי שיזכור שהוא יום קדוש ואסור בעשיית מלאכה.

המגן אברהם (רס"ב סק"ב) כתב ובכתבים איתא טוב שלא ילבוש בחול מכל מה שלבש בשבת אפי' חלק. וכן כתב המ"ב (סק"ה) כתב וטוב שלא ילבש בשבת מכל מה שלבש בחול אפילו חלוק. ואם אפשר לו טוב שיהיה לו גם טלית אחר לשבת. בגר"ז כתוב אפי' חגורה. ויש שכתבו בשם החזו"א שהחליף גם הכיפה לכבוד שבת.

במעשה רב (אות קמז) כתוב בענין בגדי שבת מנהגו להחליף מכף רגל ועד ראש בל יעדר דבר שלא להחליף.

הפסקי תשובות כתב שבגדיו התחתונים אין צריך שיהיו לו מיוחדים לשבת אלא מספיק שמחליף והם נקיים ומכובסים.

יש שנוהגים ללבוש טלית קטן מיוחד לשבת, ויש לזכור כשמחליף לברך ברכת ציצית על הטלית קטן של שבת.

החיי אדם כתב שאפי' אם הוא לבדו ג"כ ילבוש בגדי שבת כי אין המלבושים לכבוד הרואים כי אם לכבוד השבת.

ואע"פ שאין ללבוש בגדי שבת בחול נוהגים העולם ללבוש את בגדי השבת בעת שמחה, וכן מצינו ברמ"א (תקנ"א) נוהגין שהמוהל ובעל ברית ואבי הבן לובשין בגדי שבת.

כתיב (ח, ג) 'ואת כל העדה הקהל אל פתח אוהל מועד כו' ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ה' לעשות'. פי' רש"י ז"ל שהיה מועט מחזיק את המרובה. החתם סופר (בתורת משה) מפרש שהקב"ה אמר להקהילם במקום צר פתח אוהל מועד כדי לעשות להם נס להכיל אותם מקום צר כזה, ואין רצונו של הקב"ה בזה להראות יכלתו, אלא שיאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' לעבדיו, שירגילו עצמם שיסתפקו במועט, ולא יאמר אדם לחבירו צר לי המקום, כי כל מקום יספיק לו, ויהיה די לו אפי' בקב חרובין, ולא יבקש מותרות לא במאכל ומשתה ולא בדירה ומלבושים. וע"ז רמז מנחת עני דכתיב גבי' (לעיל ב, א) 'ונפש כי תקריב קרבן', ודרשו חז"ל (מנחות ק"ד:): כאילו הקריב נפשו, ומשו"ה הקב"ה מקבל ממנו קומץ לרמז על קומצותו והסתפקותו של זה העני. וידוע שע"ז לבד הקב"ה נושא פנים לישראל, כדאיתא בגמ' (ברכות כ'): אמר הקב"ה וכי לא אשא פנים לישראל וכו', אני אמרתי ואכלת ושבעת והם מדקדקים עד כזית, ופי' מסתפקים בכזית, ע"כ ראוי' לנשיאת פנים. וזה דקאמר אותו רשע המן אתי מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרת אלפים ככרי כספא דידי (מגילה ט"ז.), משום שע"י הקומץ הבין שהקב"ה נושא פנים לישראל.

כתיב (ו, א) 'וידבר ה' אל משה לאמר, צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה כו', החיד"א (חומת אנך) תמה למה כתיב עוד פעם 'לאמר'. ומבאר דעולה מכפרת על עשה, ובדרך כלל אדם עובר על עשה משום שמדבר דברים בטלים, וזה כוונת הקרא 'לאמר' בשביל אמירה כלומר שהוא מדבר דברים בטלים זאת תורת העולה צריך להקריב עולה לכפר עשה. ובאופן אחר מבאר דעולה באה לכפר על הרהורים ואמרו חז"ל בגמ' סנהדרין (נ"ו:): לאמר זו גילוי עריות כלומר בשביל גילוי עריות שהאדם מהרהר צריך עולה לכפר על הרהור הלב.

כתיב (ו, יח) 'במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת'. תלה הכתוב חטאת לשחיטת צפון בעולה כאילו היה עיקר צפון לעולה. השם משמואל מבאר עפ"י מה שאמר האבני נזר דטעם שחיטת צפון בעולה הוא משום שעולה באה על הרהור הלב שהוא במצפון על כן מקומו בצפון. ולפי זה יש להבין מדוע חטאת טעונה צפון הא חטאת באה על מעשה עבירה נגלית. ומפרש שענין השוגג שהזדמן לאיש ישראלי לעבור עליו בלי דעת, הוא מחמת שבודאי מכבר השתוקק לאותו דבר אף שהיה זהיר מלעשותו מחמת ציווי הש"י, מ"מ מאחר שהשתוקק לזה הרי יש לו חיבור לזה הדבר, וע"כ מזדמן אליו הדבר הזה לעבור עליו בשוגג, והכפרה היא על מה שהשתוקק אליו כבר, וא"כ שוב הכפרה על שורש החטא שהביאו לזה והיא המחשבה ע"כ טעונה ג"כ צפון, וזה שתלויה בעולה, להורות כי החטאת נמי הכפרה על הרהור הלב כמו עולה. האומנם כי לכאו' יקשה על הנחה זו מהא דאיתא בתו"כ (סוף פ' קדושים) לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר חזיר אלא אפשי ואבי שבשמים גזר עלי, ומיישב עפ"י דברי האבן עזרא בלאו דלא תחמוד שרבים תמהו איך אפשר שאדם לא יחמוד לדבר יפה ונחמד לעיניו. ונתן משל לזה שהוא כמו שלא יתאוה האיש להיות לו כנפים לעוף למעלה כי לדבר הנמנע לא יתאוה לו הטבע, ככה צריך איש הישראלי לידע שכל דבר שלא ניתן לו מן השמים לא שייך אליו כלל כמו כנפים לאיש ולא יכול לקחתו בתחבולותיו והוא נמנע ממנו ע"כ לא יתאוה לו כלל. ואף אנו נאמר שכ"ש דבר שאסרה תורה היא עוד יותר נמנע מפחמין לאכילה. ומה שאמרו חז"ל אבל אפשי ואבי שבשמים גזר עלי, היינו שבאם הקב"ה לא היה גוזר היה באמת דבר טוב, כי הביט בתורה וברא את העולם, אבל עכשו שהתורה אסרה אין זה רק רע וכפחמין לאכילה ואי אפשר להתאוות לו כלל ואין ראוי להשתוקק אליו, וע"כ המשתוקק אליו הוא חוטא וצריך כפרה.